

עיון מחדש בפרשת החודש - לאור 'מכת חושך'

[מקורות לשיעור של מנחם ליבטאג - מכללת הרצוג / ימי עיון בתנ"ך קיץ תשע"ה #148]

א. היחידה של 'המכות' פרקים ז עד י"א

שמות פרק ז א ויאמר ה' אל-משה, ראה נמתיד אלהים לפרעה; ואתה תאמר, יהיה נביאך.... ג ואני אקשה, את-לב פרעה; והרביתי את-אתמי ואת-מופתי, בארץ מצרים. ד ולא-ישמע אליכם פרעה, ונתתי את-ידי במצרים; והוצאתי את-צבאתי את-עמי בני-ישראל, מארץ מצרים, בשפטים, גדלים....

דצ"כ עד"ש בא"ח

שמות פרק יא - ט ויאמר ה' אל-משה, לא-ישמע אליכם פרעה--למען רבות מופתי, בארץ מצרים. י ומשה ואתה, עשו את-כל-המפתיים האלה--לפני פרעה; ויסגך ה' את-לב פרעה, ולא-שלח את-בני-ישראל מארצו.

ב. מכת חושך - באיזה ימים?

כא ויאמר ה' אל-משה, נטה ידך על-השמים, ויהי חושך... ויהי חושך-אפלה בכל-ארץ מצרים, שלשת ימים. כג לא-ראו איש את-אחיו, ולא-קמו איש מתחתיו--שלשת ימים; ולכל-בני ישראל היה אור במושבתם.

כד ויקרא פרעה אל-משה, ויאמר: לכו עבדו את-ה'--רק...

כה ויאמר לו פרעה: לך מעלי השמר לך, אל-תספ ראות פני-פי ביום ראתך פני תמות כט ויאמר משה: כן דברת: לא-אסף עוד, ראות פניך.

שמות פרק יא

א ויאמר ה' אל-משה, עוד נגע אקד אביא על-פרעה ועל-מצרים--אחרי-כן, ושלח אתכם מזה: כשלח--כלה, גרש יגרש אתכם מזה. בדבר-נא, בארץ העם; וישאלו איש מאת רעהו, ואשה מאת רעותה, כלי-כסף, וכלי זהב. ג ויתן ה' את-חן העם, בעיני מצרים; גם האיש משה, גדול מאד בארץ מצרים, בעיני עבדי-פרעה, ובעיני העם.

ד ויאמר משה: "פה אמר ה': "כחצת הלילה, אני יוצא בתוך מצרים. ומת כל-

בכור, בארץ מצרים--מבכור פרעה הישב על-פסאו, עד בכור השפחה אשר אחר הרחיים; וכל, בכור בהמה.... ח ויגדו כל-עבדיך אלה אלי והשתחו-לי לאמר, צא אתה וכל-העם אשר-ברגליך, ואחרי-כן, אצא";

ויצא מעם-פרעה, בקרי-אף.... [אח"כ פסוקי סיכום היחידה]

ג. אבן עזרא על שמות י"א, א

ויאמר ה' - היה ראוי שתהיה דבקה בפסוק הזה פרשת "ויאמר משה כה אמר ה'

ונכנסה ביניהם פרשת עוד נגע אחד. והטעם: להורות זה שאמר: כה אמר ה'

ומתי נאמר לו *? וזה נאמר לו במדין עוד. הנה אנכי הורג את בנך בכורך--

* ובבוא מכת בכורים- ציווה מאת השם בהר סיני - שישאלו איש מאת רעהו...

והנה פירוש ויאמר ה' אל משה עוד נגע אחד - וכבר אמר השם זה למשה כי רבים ככה.

ויאמר גרש יגרש. כאשר אמר וביד חזקה יגרשם מארצו.

(ד) ויאמר משה כה אמר ה' - בעמדו לפני פרעה נאמרה לו נבואה זו שהרי משיצא מלפניו לא הוסיף ראות פניו:

ה. רשב"ם ויאמר ה' אל משה - בעמדו לפני פרעה .

עוד נגע אחד וגו' - 'ואחרי כן השיב משה לפרעה: כה אמר ה' בחצות הלילה וגו'. פסוק ט לא ישמע אליכם פרעה - כלומר: אחר כל מכה ומכה היה אומר הקב"ה למשה ולאחר: לא ישמע אליכם עד לבסוף. ויחזק ה' - 'בכל פעם ופעם

ו. רמב"ן

(א) וכן אמרו רבותינו (שמו"ר יח א): קפץ עליו האלוהים, כביכול נכנס בפלטין של פרעה בשביל משה שאמר לא אוסיף עוד ראות פניך - שלא ימצא בדאי, ואתה מוצא שלא דבר הקב"ה עם משה בביתו של פרעה אלא אותה שעה, מנין? כצאתי את העיר וגו' (לעיל ט כט),

ועכשיו קפץ הקב"ה ודבר עם משה, שנאמר עוד נגע אחד וגו':

והנה גם בזה קיצר בסיפורים, כי ה' אמר לו עוד נגע אחד אביא על פרעה,

והודיעו הנגע ההוא, ואמר לו כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים, וכל עניין הפרשה היא (ד - ח), אבל לא רצה הכתוב להאריך באמירה שאמר השם למשה, כי די במה שספר משה לפרעה כה אמר ה', כמו שפירשתי בארבה (לעיל י ב), ובאו כעניין הזה פרשיות רבות בתורה.

ואמר (בפסוק ב): דבר נא באזני העם; בצאתך מלפני פרעה:

(ד): ויאמר משה כה אמר ה' כחצות הלילה -

אל פרעה אמר כן ואל עבדיו - כמו שאמר בסוף דבריו (בפסוק ח): וירדו כל עבדיך אלה אלי. ולא פירש עתה איזה לילה תהיה המכה הזאת,

כי הדבור הזה והאמירה אל פרעה קודם ראש חדש ניסן היה.

-וכשיאמר: "כחצות הלילה" - לא יודע איזה לילה הוא. והנה לא הודיעם משה ליל מכתם,